

FOLKLOR MOTİVLİ ƏSƏRLƏR ÖYRƏDİLƏRKƏN...

Cəmilə MƏHƏRRƏMOVA,

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti

Gənclərimizi müasir mövzulu əsərlərlə təmin etməklə yanaşı yazıçılarımız şifahi xalq ədəbiyyatı ilə bağlı mövzulara da müraicət etmişlər. Həmin mövzuda qələmini snayən və bu sahədə özünə ön uca yerdə ədəbi heykəl qoyan sənətkarlarımızdan biri, əslində, birincisi M.Rzaquluzadədir.

Düzdür, Azərbaycanın məşhur şair və ədəbşünas Q.Zakir, S.Ə.Şirvani, A.Şaiq, Ə.Səhət, M.Ə.Səbir və başqaları da xalq ədəbiyyatı mövzularından istifadə etməklə bir çox qiymətli əsərlər yaratmışlar. Lakin M.Rzaquluzadənin bu sahədə qazandığı müvəffəqiyyət digərlərindən fərqlənir.

Xalq ədəbiyyatının ən yaxşı xüsiyyətlərindən istifadə etməklə həmin mövzularda, xüsusən uşaq və gənclər üçün əsərlər yaratmaq böyük bacarıq və yüksək istedad tələb edir.

Bu sahədə qələmini yoxlayan M.Rzaquluzadə hələ 1948-ci ildə "Kitabi-Dədə Qorqud" mövzuları ilə səsleşən üç hekayə yazmış və onları "El gücü" (Bakı, Uşaqneşr, 1948) adı altında oxuculara təqdim etmişdir. Bu dastanlarda xalqın öz azadlıq və istiqlaliyyəti uğrunda mübarizəsi tərənnüm olunur. Özünün arzu etdiyi mərdlik, cəsarət, möhkəm və sarsılmaz iradə, fədakarlıq, sədəqət kimi ən yaxşı və nəcib insani sifətlər vəsf edilmiş ümumiləşdirilir.

M.Rzaquluzadə də bu yolla gedərək həmin dastanda irəli sürülən fikirlər əsasında çıxış edir, yeni formada yaratdığı surətlərdə yeni müsbət sifətlər

görməyə çalışır.

"El gücü" kitabındakı hekayələr ("Ana ürəyi-dağ çiçəyi", "El gücü" və "Dəli Ozan") "Dədə-Qorqud" dastanlarının nə müasir dilə tərcüməsi, nə də təqlidindən ibarət deyildir. Burada müəllif nəşriyyatın tapşırığı ilə, həmin dastanlardakı mövzu və məzmunundan istifadə edərək həm əsas məfkure, həm də ədəbi növ etibarli ilə yeni hekayələr yazmışdır.

Bu hekayələrdəki başlıca hadisələr və qəhrəmanlar dastanlardakı hadisə və qəhrəmanlar olmaqla bərabər, onlar xeyli dəyişdirilmiş, hadisə və qəhrəmanların səviyyələrinin ictimai kök və səbəbləri düzgün göstərilmişdir. Məlum olduğu kimi, dastanlarda və o cümlədən "Dədə-Qorqud"da da keçmiş həyat və qəhrəmanlar ümumiləşdirilmiş bir halda ideallaşdırılır.

Hekayələrdə isə, bunlar müəyyənləşdirilmiş və müsbət cəhətlərlə yanaşı o zamankı həyat və qəhrəmanların mənfəi cəhətləri də göstərilmişdir. Məsələn, "Ana ürəyi-dağ çiçəyi" hekayəsində Dirsə xanın xasiyyət və rəftarındakı kobudluq, iradəsizlik, yasavulbaşının fitnəkarlığı, riyakarlığı, xalqı soyub talamaq arzuları və düşmənlərə satqınlığı, xanın bütün bunlardan xəbərsiz olub şəxsi həyatına qapanıb qalması kimi mənfəi cəhətlər xeyli qabarıq və aydın verilmişdir.

"El gücü" hekayəsində Qazan xanın xudpəşəndliyi, sərhəddi qorumaq kimi mühüm vəzifəni unudub şəxsi keffinə qapılması, ölkə və xalqın mənafeyi,

düşmənlər üzərinə el gücünə dayanıb hücum etməyi tələb etdiyi halda, onun şəxsi şöhrətpərəstliyi xatirinə xalqdan üz döndərməsi, ətrafdakı bəylərin kor-koranə itaətkarlığı və xana yaltaqlanmaları təsvir edilmişdir.

"Dəli Ozan" hekayəsində də xanların və bəylərin el qayğısından uzaq, öz şəxsi həyatları ilə yaşamaları, Qoçqorin əzədlər-xanlar arasındakı haqsızlıqları, bəzə sevgiyə mane olan milli qadağaları görəb onlardan üz çevirməsi, bəylikdən əl çəkəməsi, Şöklü Məlik və yalançı rahiblərin "müccüz" ətrafındakı fırıldaqları, Beyrək və yoldaşlarının köliyyə qarşı mübarizələri və s. bu kimi halları hekayələrdə təsvir olunan dövrün ictimai ziddiyyətlərini göstərən cəhətlərdir. Beləliklə, hekayələrdə keçmiş və keçmiş qəhrəmanları ideallaşdırma halı ortadan qaldırılmış və həm o dövrün həyatı, həm də qəhrəmanları və s. iştirakçıların səciyyə və xasiyyətləri nöqsanları ilə birlikdə təsvir edilmişdir.

Yazıçının "Ana ürəyi-dağ çiçəyi" əsəri "Dədə Qorqud" dastanlarının ilk boyu olan "Dirsexan oğlu Buğac"ın motivləri əsasında yaranmışdır. Əsər həmin boyun eyni olması da, həmin hadisələrdən o qədər də fərqləndirilməmişdir.

Bu əsər yeddi hissədən ibarətdir: 1. İğidin adı. 2. Çuğul. 3. Ov. 4. Ana ürəyi-dağ çiçəyi. 5. Çapar. 6. Ata sevgisi. 7. Canacan, qanaqan.

Birinci hissədə (İğidin adı) göstərilir ki, yaz gəlib, El dədə-baba adətincə bayram edir. Xanlar xanı Bayandırın xan bayram səhniyə qurmuş, yurdunun bütün iğdilərini başına toplamışdır. Onlar gömgöy otlarla döşənmiş atlas kimi meydana öz güclərini sınayan iğidlərə

təməşə edirlər. Bu zaman xanın doqquz ay qaralığı təvələdə bəslənmiş buğasının altı nəfər zəncirlə bağlayıb meydana çıxırsa. Buğani özü kimi başqa bir buğa ilə döyüşdürmək istəyirlər. Lakin vəhşi-ləşmiş buğa dartıb zənciri kırır və al-əlvan geyinmiş qız-gəlinin üzünə hücum çəkir. Hərə qorxub bir tərəfə qaçır. Bu zaman 14-15 yaşlarında olan bir oğlan buğanın üstünə atılıb onun buynuzlarından yapışır və döyüşərkən buğanı yıxıb kəsir. Oğlanı Xanın hüçürünə çadırırlar. Xan onun adını soruşur. O, hələlik ad almadığını, hər yerdə Dirsə xan oğlu deyə çağırıldığını söyləyir.

Xanın göstərişi ilə ozanlar ozanı Dədə Qorqud gəlib qopuzunu sinəsinə basır:

... Ad almağa haqq qazandı oğlun
bu gün,

Qızlar qoydu çiçəklərdən başma tac.
Buğa yıxdı – mən qoydum – Buğac
deyə oxuyaraq oğluna Buğac verir.

Əsərin "Çuğul" adlanan ikinci hissəsində göstərilir ki, Dirsə xanın yasavul başı Qaraqinə çox narahatdır. Çünki əvvəllər Dirsə xanın övladı olmadığı üçün yasavul başı xən oləndən sonra onun yerinə keçmək xülyası ilə yaşayırdı. Elə ki, xanın övladı dünəyaya gəldi, Qaraqinənin hali də pərişan oldu. Lakin fikirləşdi ki, övladı o vaxta qədər öz əcalı ilə aradan çıxmasa, bir yol tapıb aradan götürmək olar. Ancaq bu günkü bayramda Dirsə xanın oğlunu qəhrəmanlıq göstərən Buğac adı almaz yasavul başısının canına sönməz bir qorxu salır. Ona görə də Buğacı aradan götürmək üçün yollar axtarırlar. Bunun üçün Dirsə xanla oğlu Buğac arasına nifaq salaraq atanı oğul qatılma çevirir. Ova gedərkən Dirsə xan oğlunu arxadan oxla vurur,

lakin oğlu ölmür. Anası Anaxatun oğlunu ana südü ilə dağ çiçəyindən hazırlanmış məlhəmlə sağaldır. Buğacın yarası sağaldığı müddətdə yasavul başçısı Dirsə xanın ətraf ələmlə əlaqələrini kəsərək ona saraydan çıxmağa imkan vermir. Xanın zəifliyini görün Qaraqutnə öz tərəfdarları ilə birlikdə xanın var-yoxunu talayaraq yola düşürlər. Onlar xanı da əsir edib özləri ilə birlikdə aparırlar. Buğac atası ilə görüşmək üçün anasına çox yazıvar. O, başa düşür ki, atası ona heç vaxt qəsd edə bilməz, o, aralıqda hansısa fitnəkarın olduğu qənaətinə gəlir və mütləq atası ilə görüşüb hadisəni arasırdırmaq istəyir.

Onlar atasının sarayına gələndə yurdu talanmış, atasını aparılmış görürlər. O, başına topladığı qırx igidlə yasavul başçılarından gətirdiyi tərəfi öyrənib onların arxasına düşürlər və gəlib atasını ağaca sarıtmış, quldurları isə sərxoş görürlər. Buğac atasını açib boynuna sarılır. Yasavul başçısını isə atasının yerinə ağaca sarıyırlar. Qırx igidin yayından qopan ox bir anda xaini çınarın gövdəsinə mismarlayır. Buğac yasavul başçısına kömək edən xain qaçaqları öldürməyib buraxır deyir:

- Sizin günahınız ondan böyük, cəzanız ondan ağırdır, sizə ölüm azdır. Siz miskin qullar, yurduz-yuvanız sərkədanlar kimi yaşamalı, bizim səadətimizi, yurduzumuz-elimizin cah-cəlalını görüb gündə yüz dəfə ölməlisiniz!..

Buğac oli ilə uzaqları, üzünü qara buludlar çökmüş yad torpaqlarını göstərərək əlavə edir:

- Gedin, bütün yadlara-yağlılara, bütün cahana bildirin ki, bizim əldə can deyənə-can deyənlər, qan-deyənə - qan.

Müəllifin Buğacın dili ilə dediyi bu sözlər və ifadələr bu gün də müasir sənətlər və vətənin sevən oğulları torpağın, yurdu müdafiəsinə çağırır. Buğacın qoruduğu torpaq bu gün şahid qanı ilə sulanıb, keçmiş Kərbala çöllərinə bənzəyən indiki Azərbaycan torpaqlarıdır. Bu gün də həmin torpaqlar, həmin çöllər, həmin dağlar, düşmənlər də həmin düşmənlərin nəvə və nəticələridir.

Müəllif "El gücü" hekayəsinin "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının "Qazan bayın oğlu Uruz bayın dustaq olduğu boy" u əsasında onun motivlərində təsiri altında yazmışdır. Əsər təbii təsviri ilə başlayır. Təbii təsvirində yazdığı ustalıq nümayiş etdirərək hadisələrin qorxunc və ölümlü-itmili olmasını təbii təbii durumu ilə bağlayır.

"Səhəri həmişə şaqraq civilti və cəh-cəhləri ilə qarşılayan meşə nəğməkarları susmuş, yalnız oradan-buradan gəcə quşlarının iniltiyi bənzər ulamaları eşidirlər. Meşədən həmişə ürəkəcan otirli rəyişə əvozinə rütubətli çöküntü qoxusu gəlirdi".

Bu parçadan aydın olur ki, sevincli hadisələrdən artıq söhbət edə bilməz. Çünki səhəri cəh-cəhlərlə qarşılayan meşə quşlarını iniltiyi bənzər səsləri ilə ruhuna bir matəm sükutu gətirən gəcə quşları əvəz etmişdir. Meşənin ürəkəcan rəyişə isə çöküntü qoxusu ilə əvəz edilmişdir. Elə hadisələr də bu cür davam edir.

Qazan xan gəcə qorxulu yuxular görür. Hövlənk ayağa qalxıb gördüyü yuxuların təsirindən qurtarmaq istəyir. Bunun üçün o, yuxusunu məsləhətçiyarə danşır. Məsləhətçiyarə yuxunu xeyirliyə yozsa da, xana yurddan uzaqlaşmamağı

məsləhət görür. Lakin Qazan xan ova çıxmaq üçün dostlarına verdiyi sözdən qaça bilmir və səhəri gün yoldaşlarını başına toplayıb ova çıxır. Bundan xəbər tutan düşmən xanın yurduna hücum edib onun var-yoxunu talan edir. Bütün qiymətli varidatını toplayıb xatunu Burlaxatun və oğlu Uruz ilə birlikdə aparırlar.

Düşmənlər Qazanın sürülərini da aparmaq fikrinə düşürlər və sürülər yatan yatağa hücumə keçirlər. Lakin çox çalışır-vuruşsalar da, bir şey əldə edə bilmirlər. Qaraca çobanı iki qardaşı və dostları ilə birlişib düşmən dəstəsini məhv edirlər. Məhv olacaqlarını görün bir neçə düşmən atlısı güclə qaçib canlarını qurtarırlar. Bu döyüşdə çoxlu dostunu və iki qardaşını itirən Qaraca çobanı sarıtlıdır. Çünki o, düşmən dəstəsini məhv etmiş, xanın sürülərini düşmən cayağından qurtarmışdır.

Qazan xan ovdan qayıdandan sonra evini talanmış, xatını və oğlunu əsir aparılmış görür. O, bunun üçün Qaraca çobanı qınayaraq ona "Çoban-çoluq savaşı belə olur" - deyir.

Çoban bu sözdən sarsılıaraq dostlarını evlərinə göndərir, özü isə bir neçə yoldaşı ilə bərabər qoyun yatağına gəlib qazala dama girir. Yoldaşları onun yaralarına məlhəm çəkib sarıyırlar və Qaraca çobanın vuruşda səhəd olan bir qardaşının yatağına girib yatmaq istəyirlər.

Qazan xan isə xatını və oğlunu azad etmək üçün düşmən dəstəsini arxasına gədir. Qaraca çobanı onunla gətmək istədiyini bildirsə də, xan onunla razılaşmır. Qaraca çobanı ona köməyini özü üçün təhqir sayır.

Qazanın dəstəsinin kiçik olduğunu görün məsləhətçiyarə onun düşmənlə

döyüşdə məğlub olacağını başa düşür və Qaraca çobanı da köməyə göndərmək üçün gəcəyari ağıla gəlir. O, çobanlı danışır onun incikliyi unudurur və deyir ki, "Sən Qazan xandan inciməsən, xalqdan, əldən yox. Əgər Qazan xan məğlub olsa, düşmən bundan ruhlanar yenidən bizim yurdu, vətəni tapdağa çevirər, oğul uşağını əsir aparar. El yolda, vətən yolda xəss incikliklərini araya gətirmək vətənə xəyanət deməkdir.

Qaraca çobanı məsləhətçiyarəni məsləhətlərinə qulaq asıb xəss incikliyi unudur və dağın düşündükdə tonqala xalvatı nöyüt tökür. Tonqaldan alışdırtdığı məşəli dəfə dəfə yelləyir. Qonsu toparlardan da məşəllərlə ona cavab verilir. Bir anda dəstə üzvləri bir yerə toplanır. Onlar Qazan xanın arxasına yola düşürlər.

Qazan xan düşmən yurduna yaxınlaşır. Zülmət gəcə olduğu üçün o, döyüş girməyi hava işıqlanana saxlayır. Bunun üçün o, dəstəsi ilə sürətlə axıb keçən, keçilməsi çətin olan çayın کنارında gəcaləyir. Qazan xan sanki birdən özümlə gəlir. Düşmənlə döyüşdə qalib gəlməsinə onda daxili bir şübhə oyanır. Lakin o bunu bürüzə vermir. Qaraca çobanı geri qayıtdığına görə peşman olur. Ancaq bir tərəfdən də bu köməyin onun şərfinə ləkə gətirəcəyini fikirləşib sakitləşir. Səhər alatoranda Qazan xan atın üstünə sıçrayır. Yoldaşları da onun arxasına atlanırlar. Onlar bu qorxunc çayın "quşkeçməz" yerindən suya girirlər.

Atıllar çayı keçən kimi düşmən dəstəsi ilə qarşılaşır. Düşmən Qazan xanın dəstəsinin kiçik, özlərinin də döyüş paltarında olmadıqlarını görüb şübhələnirlər. elə başa düşürlər ki, qoşun arxada dayanıb. Bu kiçik dəstəni isə onları

aldatmaq üçün irəli göndəriblər.

Lakin düşmən dəstəsi bir anda hücum keçib Qazan xanın dəstəsini məhv etməyə çalışır. Xanın dəstəsi nə qədər ürəkli vuruşsalar da, düşmən dəstəsinə qalib gəlməkdə çətinlik çəkirlər. Bu vaxt düşmənin atdığı ox Qazan xanın qaşını yaralayır. Qan onun gözlərinə dolur. Bəylər xanı qorumaq üçün onun başına toplaşır. Hər tərəfdən onların başına düşmən oxları yağmağa başlayır. Xanın məğlubiyyət anı yaxınlaşmağa başlayır. Bəylər ölməyi məğlub olmaqdan üstün tutaraq son damla qanlarına qədər döyüşməyə söz verirlər.

Bir anda uzaq göy gurultusunu, nəhəng doniz dalğalarının uğultusunu andıran qorxunc döyüş nidaları eşidilir:

- Vurhay, vurha!..

Birdən aşağıdan çay sarıdan, qıpçaqların seyrəlməmiş cərgələri pozulur. Bir neçə atlı şimşək sürətli xanı və bəyləri halqaya almış düşmənlərin üzərinə şığıyır. Qaraca çoban qabağından qaçan düşmən başçısını kəməndə tutur. Qazan xan isə qarlı gözlərinə və yaralı qollarını zorla açıb çobanı bağrına basaraq qışqırır:

-Var ol, oğul çoban!

Qaraca çoban isə el igidlərini seyr edə-ədə gur səslə cavab verir:

-Var olsun el gücü.

Yazıçı bu əsərinin adını elə Qaraca çobanın Qazan xana verdiyi cavabından götürmüşdür. Əsərdə vətən sevgisi, yurd sevgisi, qadına hörmət hissələri ön plana götürülür. Burada şəxsi maraqlar ümumi maraqlara qurban verilirək hər şey ümumi mənafeyin həllinə yönəldilir.

Əsərin dili çox sadə olsa da, bəzən "Dədə-Qorqud" dastanının dilində işlə-nən söz və cümlələrdən də istifadə edilir.

Məsələn:

- Hey bəylər, ağalar, yatmaqdan yanımız çürüdü, durmaqdan belimiz qu-rudu...

Əsərdə qoca sözü, ağsaqqal sözü müqəddəs sayılır. Qoca və müdriklərin ümumiləşdirilmiş surəti olan qoca məsləhətgüzər bunların tipik obrazıdır. Qoca məsləhətgüzərin hər bir sözünə diqqətlə qulaq asılır, onun hər bir sözü danqın kimi qəbul edilir.

Əsərdəki Qaraca çoban surəti tarixi folklor əsərlərindən bəlli olan çoban surətindən fərqlənir. Nağil və dastanlarda verilən çoban surətləri ümid evi olmaları, yolçuların ac qurultu doymaları, ağılı ilə qoçlarına nümunə olmaları ilə fərqləndiyi halda burada Qaraca çoban pəhrəman kimi verilir. O, məğrur, qorx-maz, etibarlı, cəsur olmaqla yanaşı, həm də qadına hörmət etmək, vətənin dar ayağından bütün umu-küsiləri bir kanara qoyacağı bacaran insandır.

Yazıçının "Kitabi-Dədə Qorqud" boylarının motivləri əsasında yazdığı üçüncü əsəri "Dəli Ozan" adlanır. Bu hekayə "Bəyburanın oğlu Bamsu Beyrək boyu"nun məzmunu ilə bağlı şəkildə yazılmışdır. Əsərdə verilən hadisələr boydakı hadisələrin eyni olmasa da, ondan o qədər də fərqli deyildir.

Əsərdə təsvir olunur ki, Beyrək yoldaşları ilə ova çıxır. O, bir ceyranın dalına düşüb onu qovur. Bir qədər qov-duqdan sonra ən nəhayət ceyranı kəmənd ilə tutur. Bu zaman bir səs:

- Hey, oğlan, bizim ovlağın ceyranından bizo də pay düşür.

Beyrək:

- Hamısı sizə qurbandır, ana! – deyə hörmətlə cavab verir.

Qadın heç bir söz deməyib çadıra

qayıdır. Beyrək isə ceyranı orada qoyub ata mimmək istəyəndə arxadan bir at kişnortisi eşidir, dönüb baxanda qıvrıq geyinmiş, üzü niqablı, özü yaraqlı, zarif andamlı, oca boylu bir gəncin qara atı yedəkləyib ona doğru gəldiyini görür. Gənc gəlib yetişir və deyir:

- Qoç igid, bizim ovlaqda ceyran ovlayıb bizə hünərni göstərsən?! Biz də sizin kimi ov etməyi bacarımız, ovu belə ala bilərik bizə yaramaz. Gəl sonilə yarışaq, kim üstün gəlsə ov onun olsun. Onlar əvvəlcə atlarını yarışdırırlar. Sonda Beyrəyin atı ötür. Keçirlər ox atmaq yarışına. Ox atmaqda da Beyrək irəli çıxır.

Son yarışda onlar güclərini sınamaq istəyirlər. Buna görə də onlar gülüşməyə başlayırlar. Bu anda gəncin sərpüşü niqabla qarışqı Beyrəyin qoltuğunda qalır. Özü isə sıyrılıb kənara çıxır. Onun qız olduğu aydınlaşır. Qısa tanışlıqdan sonra məlum olur ki, Baybecan bəyin qızı Banuçıqkdir. Doğrudan da Beyrək Banuçıqçayı çox gözəl tanıyırdı. Onlar əvvəllər bir-biri ilə çox görüşmüşdürlər. Çünki bir gün Xanlar xanı Bayandur xanın qonaqlığında Baybura boy ilə Baybecan bəy öz qoymuşdular ki, birinin oğlu, birinin qızı olsa, bunları bir-birinə "beşik kərtmə yavıvıqlı" etsinlər. Beyrəklə Banuçıqçık anadan olanda hər iki tərəf bədiqlə bir daha təsdiq etmişdir. Onlar yeddi-səkkiz yaşlarına qədər bir yerdə deyib-gülüb oynamışdılar. Banuçıqçının atası Baybecan bəy öləndən sonra oğlu Qoçar dəli ləqəbi qazanmış, hamı ilə, o cümlədən Beyrəyin atası Baybura bəyin ailəsi ilə də əlaqəsini kəsmişdi.

Aradan keçən on, on iki il müd-dətdə onlar bir-birini axtarıb arzulamış, nəhayət, burada rastlaşmış və Beyrək elə

buradaca barmağındakı üzüyü çıxarıb Banuçıqçının barmağına taxır:

- Ortamızda qoy nişan olsun, xan qızı! – deyir.

Beyrək gəriyə qayıdır, məsələni üstüörtülü şəkildə atasına başa salır. Atası ağsaqqallarla məsləhətləşib Dədə Qorqud qıza elçi göndərir. Dədə Qorqud Banuçıqçının qardaşı Qoçar ilə razılışib toya başlayırlar. Yeddi gün, yeddi gecə davam edən toyun son günü Beyrək dostları ilə ox atmış, at mimməsi və çoxlu çovkan oynamışdır və bunun üçün də çox yorulub ağır yuxuya getmişdi. Bu yorgunluqdan istifadə edən düşmənlər gecə Beyrəyin çadırına hücum edib onu üç yoldaşı ilə birlikdə bılışları ilə yuxu-ya verib aparırlar. Onların aparılmasında əlləri olan adamlar o qədər də çox deyildi. Baybura bəy yalnız sərhəd boyunca yaşayan, Şöklü Məlik deyilən xeyira-şərə yaramaz, kimsəyə yovuşmaz bir nəfərdən şübhələnirdi.

Bu bayın əslini-nəslini də bilən yox idi. O, xeyli zaman olardı ki, başında qırx-əlli atlı ilə haradansa gəlib buralara çıxmış, Bayandur xana yalvarıb-yaxara-raraq bir parça yer almış və bir qaya başında həm qəsrə, həm də kilsəyə bənzər bir qəsr tikdirib orada yaşayırdı. O, özünü Bayandur xana Rum bəylərindən birinin oğlu kimi təqdim etmişdi.

Lakin uzun müddət qəddarlıqla məşğul olmuş Şöklü Məlik indi də istədiyi adımı oğurlayıb, həmin qəsrə onlara min adı işgəncə verərək istədik-lərinə nail olmağa çalışırdı.

Beyrək də onların qurbanlarından biri idi. Bunun səbəbi o idi ki, vaxtilə Şöklü Məlik Baybecan bəyin ölümdən sonra oğlu Qoçorin bəylikdən və var-dövlətdən əl çəkdiyini, hər şeyin Banu-

çiçəyə qaldığını eşitmişdi. Bunun üçün də Banuçiçəyi oğulluğa götürdüyü bir quldura almaqla var-dövlətə yiyələnmək istəyirdi.

Beyrək oğurlanandan sonra Qoçəri də oğurlayırlar. Beyrəyin çadırı ilə qoşa dayanan çadırında Banuçiçək tək yaşamağa başlayır. Bu zaman əlinə fürsət düşən Yalınçaq Banuçiçəyi almaqla Baybecan bəyin var-dövlətinə sahib durmaq istəyir. Nə qədər çalışsa da, Banuçiçəyi razı sala bilmir. Ən nəhayət, Banuçiçəyə Beyrəyin qanlı köynəyini gətirib göstərərək onun öldüyünü təsdiq etmək istəyir və toya hazırlıq görməyə başlayırlar.

Beş illik əzablardan sonra Beyrək əsirlikdən azad olub evə dönür və Banuçiçəyin toyunun başladığını eşidir. O, Banuçiçəyin bu toya razı olub-olmadığını öyrənmək üçün bahalı bir qılınca verib aldığı atı yoldan ötən bir ozana verib əvəzində onun qopuzunu alır. Dəli Ozan adı ilə toy məclisinə gəlir və gəlmini tərif edərək onun barmağındakı üzüyü görür. Başa düşür ki, bu toya Banuçiçək razılıq verməmişdir. Əgər o, toya razılıq versəydi, Beyrəyin o zaman ona verdiyi üzüyü barmağından çıxarıb yerinə başqasını taxardı.

Beyrək qopuzu çalıb oxuya-oxuya müəyyən işarələrlə özünü tanımaq istəyir. Və sonda:

Ozan deyər – Yalınçağa ar olsun!

Beyrək deyər – Banuçiçək var olsun!

Deyəndə Banuçiçək ürəkdən qopan yanıqlı bir səslə:

-Beyrək! – deyər onun boynuna sarılır.

Beyrəklə birlikdə Banuçiçək Qazan xanın hüzuruna gəlirlər. Qazan xan onların toyunu etmək istəsə də, Beyrək buna razı olmur. O, gedib dostlarını və Qoçəri də düşmən zülmündən azad edib geri qayıdır. Banuçiçək Beyrəklə uca bir qayanın başında dayanıb məhəbbət, dostluq və sədaqət nəğməsi oxuyurlar.

Əsər bir çox cəhətdən diqqətəlayiqdir. Bu mövzu “Dədə-Qorqud” boylarından götürülmüş olsa da, yazıçı tərəfindən müasirləşdirilmiş və bu günümüzün hadisələri ilə əlaqələndirilmişdir. Məsələn: hekayədə Şöklü Məlik haqqında verilən məlumatda, onun haradansa 30-40 atlı ilə bura gəlib yerləşdiyi göstərilir. Digər tərəfdən isə onlar Qoçərlə danışanda Qoçər onların dilini başa düşmür və s.

Əsərin 1948-ci ildə nəşr edilməsinə baxmayaraq, müəllif hələ o vaxt ermənilərin Azərbaycan torpağına sonradan gəldiklərini bədii detallarla göstərmək istəmiş, onların bizim xalqa düşmən kəsildiyini oxucularına təlqin etməyə çalışmışdır.

Bəli, əsərdə göstərilən hadisələrlə xalqımızın həyatında son zamanlar baş verən hadisələr səsleşməkdədir və eynilik davam edir. Deməli, Azərbaycan xalqı min illər boyu bizə qənim kəsilən ermənilərdən həmişə hiylə, ölüm, qar görmüş, onların ac gözləri hesabına torpaqlarının xeyli hissəsi ilə vidalaşmalı olmuşdur.